

Hoe vertellen we het onze kinderen?

Natuur voor een nieuwe generatie

Elders in dit nummer breken Verboom en Broekmeyer een lans voor de hereniging van kinderen en natuur. In dit essay gaat de aandacht uit naar wat kinderen van nu kunnen betekenen voor de natuurbescherming van de toekomst. Maar vooral ook naar wat natuurbeschermers van nu kunnen doen om natuur, letterlijk en figuurlijk, toegankelijk te maken voor de nieuwe generatie.

— Kris van Koppen, hoogleraar NME, Universiteit Utrecht

Hans van den Bos | Bezoekerscentrum de Meinweg

Natuur- en milieueducatie (NME) werkt. In een recent evaluatieonderzoek naar de effecten van het NME-project ‘Het Bewaarde Land’ in Noord-Brabant kwam tot uiting dat kennis, houding en gedrag van schoolkinderen ten opzichte van natuur zeer significant vooruit gingen na drie dagen van activiteiten in een natuurgebied. In een ander onderzoek, ‘Hoe duurzaam is NME?’, toonden Stichting Veldwerk Nederland in samenwerking met de Universiteit Utrecht statistisch aan dat dergelijke positieve effecten van natuur- en milieueducatie ook op lange termijn - zelfs na 15 jaar - werkzaam blijven. In het onderzoek werden basisscholen die veel aan NME deden (in de klas en in buitenactiviteiten) vergeleken met scholen die daaraan relatief weinig deden. Ruim 700 ex-leerlingen die 1,7 of 15 jaar geleden de school hadden verlaten werden telefonisch geïnterviewd. Daarbij bleek dat met name houding en gedrag ten aanzien van natuur en milieu significant positiever scoorde bij de groep met veel NME. Bovendien bleek dat het positieve effect niet minder werd over de jaren. Ook voor kennis werd een positief verband gevonden, zij het minder sterk. Deze en andere onderzoeken - zie ook het betoog van Verboom en Broekmeyer - ondersteunen het streven om meer aandacht te besteden aan de natuureducatie van onze kinderen. Behalve

voor de eigen ontwikkeling van kinderen is dat ook belangrijk voor het realiseren van voldoende draagvlak voor natuur en natuurbeleid in de toekomst. Een vraag die daarbij echter blijft staan is: wat voor kennis en houding streven we eigenlijk na als het gaat om draagvlak? Welk verhaal willen we onze kinderen vertellen over natuur? Daarover zijn wel enkele kritische noten te kraken.

Afblijfnatuur

Zo stuiten we bij het opstellen van vragenlijsten voor bovenstaand onderzoek op de vraag: “Breek je wel eens takken van bomen?” Met die vraag was in eerder onderzoek de natuurhouding van kinderen gemeten. Het antwoord ‘ja’ gaf daarbij een negatieve houding aan. Ik denk dat dit voorbeeld typerend is voor een verhaal over natuur dat vaak - gelukkig niet altijd - aan kinderen wordt verteld. Natuur is zo kostbaar en kwetsbaar dat we eraf moeten blijven. Maar wie van de oude generatie heeft vroeger niet zelf takken losgerukt bij het spelen in natuur? Speelnatuur is spannender voor kinderen dan afblijfnatuur. En hoe nuttig de nieuwe speelbossen ook zijn, zij accentueren eens te meer dat spelen in de ‘echte’ natuur minder gewenst is. Enigszins in het verlengde hiervan ligt het sentimentele verhaal over het lot van dieren in natuur, waarin

jagers de schurken en dieren de heiligen zijn. Dit beeld van 'Bambi-natuur' - zoals ook Verboom en Broekmeyer zegt - houdt een vorm van vervreemding van natuur in. Maar Bambi is niet door kinderen uitgevonden. Ook in de emotionele appels die vanuit natuurorganisaties worden gedaan is het Bambi-gehalte soms aanzienlijk. Zeker, dergelijke beelden kunnen heel effectief zijn in hun impact op kinderen. En er kunnen ook heel plausibele redenen zijn om struinen en ravotten in natuur te verbieden. Maar uitnodigend is het verhaal van de afblijfnatuur niet.

Hoofdstructuurnatuur

Verschuiven we onze blik van kinderen naar jongeren, dan komt ook het 'volwassen' verhaal over natuur in het geding. Welke boodschap geven we jongeren als we uitleggen waarom natuur de moeite waard is? Dat het gaat om natuurgebieden binnen de EHS en om specifieke soorten, die we beschermen vanwege hun intrinsieke waarden en vanwege internationale verdragen, zoals het in beleidsnota's wordt verwoord? Of kunnen we laten zien dat natuur spannend, mooi, ontroerend, wreed, onthutsend, en intrigerend kan zijn? En dat zij ontspanning kan bieden, troost, inspiratie, inzicht, uitdagingen of rust in je hoofd? Dat laatste verhaal is een stuk beter uit te leggen aan een nieuwe generatie. Maar het kan zich dan niet beperken tot de EHS, of tot een lijst van beschermde soorten. Als jurylid bij de jongerenessays voor de Westhofflezing (een jaarlijkse lezing in Nijmegen over actuele natuurthema's) viel mij op dat veel van de jonge auteurs natuur juist bewonderen vanwege haar spontane, niet gereguleerde karakter en daarbij ook natuur in de stad en zelfs die van exoten omarmen.

Er is nog een andere reden waarom ons verhaal over natuur zich niet langer kan beperken tot de hoofdstructuurnatuur. In het Nederland van nu is natuurbescherming niet langer een kwestie van het opzijzetten van gebieden. Voor bescherming op lange termijn zijn stevige maatschappelijke keuzes nodig, op het gebied van landbouw, wonen, mobiliteit, participatie en, ja, ook het betalen van belasting. Natuureducatie begint met ervaringen van kinderen in natuur, maar houdt daar niet op. Als het gaat om educatie van jongeren is de grootste uitdaging juist het leggen van deze maatschappelijke verbanden tussen natuur enerzijds, en eigen keuzes in consumptie en politiek anderzijds. Ook dat is iets waarin niet alle natuurorganisaties het goede voorbeeld geven, beducht als ze soms zijn voor maatschappelijke controverse.

Cultuurnatuur

In de EHS-special van dit Vakblad van oktober 2006 hield Paul Opdam een pleidooi tegen de verenging van natuurbehoud tot ethische motieven en vóór het stimuleren van natuur buiten de EHS. Voor het beschermen van natuur deed hij een beroep op haar functionaliteit. Mijn betoog over een natuurverhaal voor een nieuwe generatie gaat diezelfde kant op. Tenminste, als we onder de functies van natuur ook uitdrukkelijk en prominent de waarde van natuur als vitaal onderdeel van cultuur vatten. De productiefuncties van de beschermde natuur in Nederland zijn beperkt, en ook zonder

zeldzame soorten en natuurgebieden kunnen we overleven. Maar we kunnen natuur niet missen om vele andere redenen. Om met Jacques P. Thijsse te spreken: we kunnen wel leven zonder vrije natuur, maar "het zou een leven zijn van lager aliooi; zonder vlucht van de verbeelding, zonder innigheid van beschouwing en met slechts weinig kans op hernieuwing van ons zieleleven." Naast de inspirerende functie van natuur waarop Thijsse hier doelt, kunnen we ook de pedagogische functie van natuur en haar positieve invloed op geestelijke en lichamelijke gezondheid noemen.

Slotsom

Op basis van dergelijke culturele - inspirerende, pedagogische, gezondheidsbevorderende - waarden kan natuur toegankelijk worden gemaakt voor de nieuwe generatie. Letterlijk: door natuur dichterbij kinderen te brengen, via school en wilde landjes in hun woonomgeving, en door het openstellen van natuurgebieden voor avontuurzoekende jongeren. Figuurlijk: door het beeld van een tere afblijfnatuur te vervangen door dat van een 'hands-on'-natuur die mooi, spannend en hard tegelijk kan zijn. Specifiek voor jongeren: door het 'volwassen' verhaal over natuur niet te verbergen achter beleidsnotajargon, maar door het te vertellen en te laten beleven in concrete en aansprekende vormen. En bovendien: door verbanden te leggen met de maatschappelijke keuzes die in het geding zijn en deze keuzes ook zelf - wat jongeren doorgaans haarscherp in de gaten hebben - in praktijk te brengen.

Al deze ontwikkelingen zijn gaande. Ze worden bedacht en in praktijk gebracht door verschillende NME-organisaties en vele enthousiaste vrijwilligers. Maar zij hebben meer steun nodig om werkelijk een verschil te kunnen maken. Zelfs een zeer succesvol programma als 'Het Bewaarde Land', hierboven aangehaald, kan nauwelijks de middelen bijeenkrijgen om het aanbod naar nieuwe scholen uit te breiden. Er is dus grotere maatschappelijke inzet vereist, ook vanuit de terreinbeheerders en andere natuur- en milieuorganisaties. Terugkomend op de eerste vraag in mijn betoog: hun inzet is tevens een investering in hun eigen draagvlak van de toekomst.

Het is uit onderzoek voldoende duidelijk dat NME op langere termijn aan dat draagvlak bijdraagt. Ook is het duidelijk dat er bij de nieuwe generatie van een prima voedingsbodem is voor aansprekende vormen van educatie. Het is aan de oudere generaties - 'ons', met verontschuldiging aan jonge lezers - om dat actief te steunen en daarbij ook hernieuwde aandacht te besteden aan het verhaal dat we de nieuwe generatie vertellen en daadwerkelijk voordoen. ♦

Kris.vanKoppen@wur.nl

De genoemde (onderzoeks)publicaties zijn te downloaden op www.nmeonderzoek.nl. Informatie over de Westhofflezing op www.ru.nl/westhofflezing, over 'Het Bewaarde Land' op www.bewaardeland.nl.

